

Зернецький П. В., Кучерова О. О.

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ДИСКУРСУ ПОЛІТИЧНОЇ СТАТТІ В АНГЛОМОВНИХ МАС-МЕДІА

Статтю присвячено дослідженню дискурсу політичних новин та виявленню закономірностей, притаманних для цього виду дискурсу. Дослідження міжпропозиціональних відношень між заголовком та зачином англomовної політичної статті дають змогу виділити міжпропозиціональні відношення еквівалентності як частотніший тип відношень. Іншими семантичними типами відношень є імплікативні, часові та відношення простору. Поряд з чистими моделями відношень еквівалентності використовуються різні комбіновані моделі.

Останнім часом значно зріс інтерес до вивчення мови засобів масової комунікації, новини є важливим компонентом у житті індивідів та суспільств. Новини являють собою процес, коли «сиру інформацію» переробляють у новий продукт. Під час цього процесу відбувається відбір того фактичного матеріалу, який стає «новинами», редагування, деформація, маніпуляція ним, іншими словами, процес медіа-

ції [1]. Тобто подія втілюється в слова, вона опрацьовується згідно з вимогами медіума, організується за сталими штампами, які зумовлені практикою газетного виробництва. Газетні новини являють собою особливий вид дискурсу.

Об'єктом нашого дослідження є англomовна політична стаття. Дослідження орієнтоване на підтвердження гіпотези, що в основі цільно оформленого тексту є притаманне для мовлен-

невої діяльності загалом використання автором певних семантичних, прагматичних та лексико-синтаксичних засобів мовленнєвої діяльності, які засновані на когнітивних категоріях, що поєднують у собі мислення та мову.

Матеріалом дослідження стали 1500 статей з сучасних провідних англomовних газет (The Times, The Guardian, Daily Mail, The Daily Telegraph).

Процес, який констатує наративний принцип подачі новин у медіа, отримав назву «фреймінг» (від англійського framing - обрамування, розміщувати в рамку). Для фреймінгу існує багато прийомів. Серед них - заголовок та зачин новин.

Для того щоб підсилити інтерес читача й одразу привернути увагу до головного моменту повідомлення в організації дискурсу новини, застосовується так звана «перевернута піраміда», коли починають з найбільш значущого факту (основа піраміди), зачину (lead), який висвітлює головну тему, решту інформації розташовують за ступенем зменшення значущості та інтересу [2].

Характеризуючи новини газети як особливий тип дискурсу, треба звернутися до теоретичного обґрунтування деяких понять.

Якщо розуміти мовлення не тільки як системи чи норми, зовнішні відносно мовлення, як на цьому наполягав Ф. де Соссюр, а як особливу людську діяльність, коли відбувається обмін вербальними висловлюваннями, то суть мовлення найбільш адекватно розкривається через розуміння: а) мовлення як різновиду комунікації, коли для обміну інформації використовуються звукові (а також графічні) знаки природної мови; б) комунікації як засобу спілкування, що допускає використовувати для передачі інформації будь-які знакові засоби як природного, так і штучного походження; в) спілкування як обміну продуктами предметно-практичної та духовної діяльності або як обміну самими фізичними та духовними діяльностями [3].

Мовлення як специфічна форма діяльності людини за своєю природою соціальне. Діяльність людини зазвичай передбачає кооперацію мотивів, цілей, планів та стратегій. Під час та заради успіху спільної діяльності її суб'єкти вступають у комунікацію: обмінюються своїми знаннями та оцінками протиставленого їм світу речей та/або світу людей за допомогою вербальних або невербальних повідомлень. Найважливіша в генетичному плані функція мовлення - сприяти організації спільної діяльності людей, які спілкуються. Комунікативна функція підпорядковується інтерактивній, кооперативній. Пе-

редача інформації не має самодостатнього значення, але передбачає певний вплив на мовців, спонукання до якої-небудь діяльності чи хоча б зміну інформаційного стану мовців.

Значне місце в сучасній комунікації належить тій її сфері, в якій спілкування здійснюється за допомогою писемних комунікативних утворень - текстів. Ми розглядаємо текст як продукт мовленнєвої діяльності автора. Специфіка писемного тексту як об'єкта реальної комунікації полягає в тому, що він є медіумом у людській комунікації з відстроченим етапом її реалізації та передбачає адресацію соціуму, а не окремому адресату. Текст має свої характерні особливості композиційного оформлення змісту, свої типові структурні схеми, моделі, які забезпечують реалізацію його комунікативно-інтенційного змісту.

Функціонально-комунікативний підхід до мови, який сформувався як реакція на панування структурального методу з його розумінням мови як іманентної системи, що принципово вивчалася поза соціальним контекстом її реального вживання, зосереджується на структурі мовлення (мовного акту) і способах спілкування. У нашій статті ми досліджуємо дискурс англomовної політичної статті, правила та норми мовної поведінки. Доречніше буде оперувати поняттям «стандарт», яке реалізується переважно у позитивних термінах (підвищення ступеня відповідності певному еталону), у той час як «норма» передбачає заперечення відхилень.

Якщо виходити з того, що мовленнєва діяльність є полем мовленнєвої активності нескінченної кількості конкретних мовних особистостей, то дискурс конкретної мовної особистості можна описати як точку або одну із сукупностей просторів поля мовленнєвої діяльності [4]. Простір дискурсу складається з будь-якої кількості одиниць мовленнєвої діяльності різного комунікативного статусу від двох та більше мовленнєвих актів до безлічі мовленнєвих подій. Будь-який дискурс характеризується системністю та функціональною завершеністю. Системність полягає в дотриманні закономірностей продукування дискурсу та його складових регулярними способами мовленнєвої діяльності (сигматичними, семантичними, прагматичними, синтаксичними). Функціональна завершеність є основним критерієм переходу одиниць мовленнєвої діяльності в певний дискурс мовної особистості.

У процесі інтерпретації та розуміння тексту читач керується фактом, що текст та дискурс організовані за певними традиційними правилами. Текст становить єдність, яка когнітивно

сприймається як зв'язане ціле [5]. Віднесеність тексту до того чи іншого типу зумовлена його закодованою структурою, його традиційною формою (discourse pattern), що є необхідною умовою для сприйняття цього тексту читачем, який уже налаштований на певний експліцитний та імпліцитний контекст. Основні типи газетної інформації будуються за відпрацьованими шаблонами, вони обумовлені випрацьованими в процесі газетного виробництва мовленнєвими штампами. Це робить текст статті як вид дискурсу легко передбачуваним та сприяє правильному розумінню його змісту читачем. Ван Дейк вводить поняття макроправил [6]. Ними визначається макроструктура, яка дає абстрактний семантичний опис глобального змісту, глобальної пов'язаності дискурсу. Заголовок та зачин статті виступають опорними точками для побудови припущень про найсуттєвішу інформацію в тексті. Таким чином, заголовок та зачин допомагають побудувати тематичну структуру тексту.

Особливі умови виробництва та сприйняття текстів новин, як і їх основні комунікативні функції, визначають структуру цих текстів на всіх рівнях. Загальним правилом є розмістити важливу інформацію на початку події.

Враховуючи тісний зв'язок форми та змісту одиниць мовленнєвої діяльності, доцільно звернутися до аналізу лексико-синтаксичних засобів оформлення семантичних дискурсивних відношень [4]. Лексико-синтаксичні засоби базуються на використанні автором дискурсу підсистем відносно жорстко закріплених мовних засобів маркування певних типів семантичних відношень між пропозиціями.

У контексті англомовної політичної статті використовується досить обмежений перелік типів міжпропозиційних відношень. Аналіз фактичного матеріалу дав змогу нам виділити декілька типів міжпропозиційних відношень, характерних для політичної статті. Серед них виділяються такі міжпропозиційні відношення: 1) еквівалентності, 2) імплікативні, 3) комбіновані: а) еквівалентності та імплікативності, б) еквівалентності та часу, в) еквівалентності та простору. Інших типів семантичних міжпропозиційних відношень - тотожності, порівняння, контрасту, частини-цілого [4] в матеріалі, який досліджувався, виявлено не було.

Зупинимось докладніше на кожному із зазначених типів міжпропозиційних відношень.

Міжпропозиційні відношення еквівалентності ґрунтуються на збереженні загального обсягу інформації про відображувані пропозиціями ситуації навколишнього світу.

(1) Party leaders trade blows in NHS war over Rose, 94
Iain Duncan Smith accused senior doctors and Tony Blair of lying about the hospital treatment of a 94-year-old woman yesterday.

The Times, Thursday, January 24, 2002

Імплікативні семантичні відношення пов'язують пропозиції в ракурсі авторського зіставлення в плані впливу однієї події на іншу.

(2) Arafat targeted in revenge blitz

Israel unleashed a ferocious retaliation for the suicide bomb massacres yesterday, pushing the conflict between Arab and Jew close to open warfare.

Daily Mail, Tuesday, December 4, 2001

Семантичні відношення «причини-наслідок» досягаються в рамках мовленнєвого шагу імпліцитно за допомогою прислівника pushing. Хронологічним варіантом відношень «причина - наслідок» є імплікативні відношення «наслідок - причина»:

(3) BBC gets its way «thanks to the old boys at No 10»

The BBC is accused today of securing favourable treatment from the Labour Government, because media advisers to Tony Blair and Tessa Jowell, the Culture Secretary, are former employees.

The Daily Telegraph, Thursday,
February 21, 2002

Найчастотнішим типом міжпропозиційних відношень для політичних новин є відношення еквівалентності - 91 % з розглянутих функціонально-семантичних відношень між заголовками та початками політичних статей. Поряд з чистими відношеннями еквівалентності (див. 1) зустрічаємо комбіновані моделі, коли відношення еквівалентності переплітаються в дискурсі з іншими типами семантичних відношень, доповнюючи таким чином відношення дискурсу. Так у політичній статті міжпропозиційні відношення еквівалентності часто поєднуються з імплікативними відношеннями.

(4) Enron case suicide adds to scandal

The escalating scandal surrounding the collapse of the US energy firm Enron took a tragic turn yesterday when the company's former vice-chairman was found dead in his car in an apparent suicide.

The Guardian, Saturday, January 26, 2002.

Пропозиції можуть бути пов'язані в тексті часовими відношеннями. Такого роду семантичні відношення можуть бути названими *часовими (темпоральними)*, які також комбінуються з відношеннями еквівалентності.

(5) EU imposes sanctions on Mugabe inner circle

The European Union imposes targeted sanctions on President Mugabe and his inner circle yesterday, abandoning efforts to maintain an observer mission in Zimbabwe for the elections next month.

Daily Telegraph, Tuesday,
February 19, 2002

Для встановлення хронологічних часових відношень між пропозиціями-подіями використовуються лексичні засоби *yesterday*, *next month*. Пропозиції, що описують події, не перетинаються в часі, вони входять у відношення часового незбігу.

Якщо зміст дискурсу організовано за допомогою зображення місцезнаходження явищ, процесів, фактів у просторі, відповідні семантичні відношення між пропозиціями в дискурсі називають *семантичними відношеннями про-*

тору, які комбінуються з відношеннями еквівалентності.

(6) «Thuggery rules» in London no-go areas
Parts of London have become «no-go areas», populated by «the drunken, the violent and the drugged», a judge said yesterday.

Отже, можна зазначити, що чистих моделей зустрічається досить мало, це можуть бути виключно відношення еквівалентності. Перевага при створенні зачинів англосмовної політичної статті надається комбінованим моделям.

1. *Зернецкая О. В.* Новостийные медиа в политическом дискурсе // *Методология исследований политического дискурса.*- Минск, 2000. -С. 137-145.
2. *Ворошилов В. В.* Журналистика.- СПб.: Издательство Михайлова В. А., 2000. -С. 64-68.
3. *Сусов И. П.* Прагматическая структура высказывания // *Языковое общение и его единицы.*-Калинин, 1986.-С. 7-11.
4. *Зернецкий П. В.* Речевое общение на английском языке

(Коммуникативно-функциональный анализ дискурса).- К.: Лыбидь, 1992.- 144 с.

5. *Helena Halmari, Jan-Ola Ostman.* The soft-spoken, angelic pickax killer: The notion of Discourse pattern in controversial news reporting // *Journal of pragmatics.*- 2001. - Vol. 33.- № 6.
6. *Ван Дейк Т. А.* Язык. Познание. Коммуникация: Пер. с англ. / Сост. *В. В. Петрова.* Под ред. В. И. Герасимова.- М.: Прогресс, 1989.- 312 с.

P. V. Zernetsky, O. O. Kucherova

SEMANTIC AND FUNCTIONAL ASPECTS OF THE POLITICAL ARTICLE DISCOURSE STRUCTURE IN ENGLISH MASSMEDIA

The article deals with the political news discourse investigation and selection of peculiarities specific for the particular discourse type. Equivalent relations are used between the headline and the lead of the article. Besides, some combined types are used such as equivalent and cause-effect, equivalent and time, equivalent and place.